

WENANCJUSZ KUJAWIŃSKI
Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie
Oddział Poznań

USŁUGI W ZAKRESIE DOSTOSOWYWANIA GOSPODARSTW ROLNYCH DO WYMOGÓW INSTRUMENTU WZAJEMNEJ ZGODNOŚCI

1. Wstęp

Wzajemna zgodność (ang. cross-compliance), to powiązanie jednolitych płatności obszarowych z koniecznością spełnienia przez rolnika szeregu określonych wymogów w zakresie dbałości o środowisko, jakości żywności i dobrostanu zwierząt. Termin ten¹ związany jest z reformą Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) ustalonej w Luksemburgu w czerwcu 2003 r. Unia przyjęła wówczas, że dla swych 15 członków:

- odchodzi od rozbudowanego systemu dopłat, którymi były np. premie obszarowe w zależności od plonu referencyjnego, premie ubojowe itp.;
- dopłata obszarowa nie zależy od rodzaju produkcji a od liczby „kwalifikujących się hektarów”;
- uproszczenie w dopłatach pociąga za sobą konieczność prowadzenia produkcji wg szeregu zasad określonych w dyrektywach, które każdy kraj członkowski przenośli do swego prawodawstwa oraz utrzymania całego obszaru gospodarstwa w dobrej kulturze rolnej.²

Zasadą - weź dopłaty, ale spełnij wymogi objęto też nowe kraje członkowskie w tym Polskę.³ Ich spełnienie jest kontrolowane, a uchybienia grożą „rolnikowi

¹ „Wzajemna zgodność” lub „zasada wzajemnej zgodności”, to przyjęte przez resort Rolnictwa i Rozwoju Wsi tłumaczenie angielskiego terminu cross-compliance. (W powszechnym użyciu są również inne jego tłumaczenia, np.: zasada współzależności czy zasada krzyżowej zgodności.)

² Patrz: „Rozporządzenie Rady (WE) nr. 73/2009 z dnia 19 stycznia 2009 r. ustanawiające wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego dla rolników w ramach wspólnej polityki rolnej i ustanawiające określone systemy wsparcia dla rolników, ...” [Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L 30/16 z 31.01.2009 r.].

³ W ramach przejściowego uproszczonego systemu wsparcia dochodów rolników zwanego „systemem jednolitej płatności obszarowej”.

posiadającemu uprawnienia do płatności” ich częściową a nawet całkowitą utratą.

Wymagania, które zostały zawarte w instrumencie wzajemnej zgodności nie są nowe. W krajach „piętnastki” pojawiały się one stopniowo wraz z ewoluowaniem Wspólnej Polityki Rolnej w kierunku polityki zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, gdzie produkcyjne funkcje rolnictwa ustępują miejsca jego szeroko rozumianym funkcjom społecznym.⁴ Także w prawodawstwie polskim oraz innych nowych krajach członkowskich istnieją już wymogi, których spełnienie zakłada instrument wzajemnej zgodności. Dlatego może być on też traktowany jako narzędzie, które umożliwia egzekwowanie wykonania konkretnych zapisów zawartych w istniejących regulacjach.

Zgodnie z reformą WPR Polska zobowiązana została do utworzenia „systemu doradztwa dla rolników w zakresie zarządzania gruntami i gospodarstwem” zwanego „systemem doradztwa rolniczego”. W rozporządzeniu Rady (WE) z dnia 19 stycznia 2009 r. *ustanawiającego wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego dla rolników ...* znajduje się zapis, że system ten ma być „prowadzony przez jeden lub większą liczbę wyznaczonych organów lub przez podmioty prywatne” oraz „pomóc rolnikom w kształtowaniu świadomości na temat przepływów materiałowych i procesów przebiegających w gospodarstwie dotyczących środowiska, bezpieczeństwa żywności, zdrowia i dobrostanu zwierząt, bez wpływania w jakikolwiek sposób na ich obowiązki i odpowiedzialność w zakresie przestrzegania tych standardów” [Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L 30/16 z 31.01.2009 r.].

Przedmiotowy artykuł opisuje istotne z punktu widzenia autora kwestie związane z wypełnianiem zobowiązań Polski wobec rolników w zakresie świadczenia poprzez uprawnione podmioty usług pozwalających rolnikom dostosowywać swe

⁴ Rozwój obszarów wiejskich to proces kierunkowych przemian obszarów wiejskich, w którego toku przechodzą one od form lub stanów prostszych, mniej doskonałych do form lub stanów bardziej złożonych, doskonalszych pod określonym względem. W procesie tym można wyróżnić prawidłowo po sobie następujące etapy przemian obszarów wiejskich, wskazujące stwierdzane ich zróżnicowanie się. Rozwój obszarów wiejskich może być rozpatrywany w aspekcie rozwoju jednej lub wielu funkcji tych obszarów, czyli rozwoju jednofunkcyjnego i wielofunkcyjnego.

W obydwu przypadkach rozwoju można wyodrębnić trzy jego poziomy:

- rozwój nieuporządkowany, gdzie można zaobserwować trzy jego odmiany:
 - rozwój przypadkowy,
 - rozwój koniunkturalny,
 - rozwój nakazowo-administracyjny.
- rozwój uwzględniający zasady ekologii - ekorozwój,
- rozwój uwzględniający uwarunkowania ekologiczne, społeczne i ekonomiczne - czyli rozwój zrównoważony [R. Cymerman 2005].

Z kolei w Polsce terminem obszar wiejski określa się terytorium pozostające poza granicami administracyjnymi miast, co oznacza, że obszarem wiejskim są całe obszary gmin wiejskich i część wiejska gmin miejsko – wiejskich [Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Warszawa, lipiec 2007, s. 7].

gospodarstwa do wymogów instrumentu wzajemnej zgodności. Podstawą tej de-skrypcji jest analiza odpowiednich dokumentów oraz własne przemyślenia autora.

2. Podmioty uprawnione do świadczenia usług związanych z instrumentem wzajemnej zgodności

Zgodnie z art. 36 ust. 1 ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o *wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ...*, pomoc w ramach działania: *Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów* jest przyznawana, „jeżeli beneficjent w celu uzyskania tej pomocy korzystał z usług doradczych świadczonych przez:

- jednostkę doradztwa rolniczego,
- izbę rolniczą,
- podmiot, który uzyskał akredytację ministra właściwego do spraw rozwoju wsi.” [Dz. U. z 2007 r. nr 64, poz. 427].

W myśl art. 2 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 22 października 2004 r. o *jednostkach doradztwa rolniczego* **jednostki doradztwa rolniczego** to: „państwowe jednostki organizacyjne posiadające osobowość prawną, prowadzące doradztwo rolnicze obejmujące działania w zakresie rolnictwa, rozwoju wsi, rynków rolnych oraz wiejskiego gospodarstwa domowego, mające na celu poprawę poziomu dochodów rolniczych oraz podnoszenie konkurencyjności rynkowej gospodarstw rolnych, wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, a także podnoszenie poziomu kwalifikacji zawodowych rolników i innych mieszkańców obszarów wiejskich. Jednostkami doradztwa rolniczego są: Centrum Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Brwinowie oraz 16 wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego, których terytorialny zasięg działania obejmuje obszar województwa właściwego ze względu na siedzibę tego ośrodka” [Dz. U. z 2004 r. nr 251, poz. 2507].⁵

W cytowanym artykule ustawy o *jednostkach doradztwa rolniczego* określono zakres przedmiotowy tego doradztwa, natomiast brak w nim, podobnie jak i w pozostałych jej artykułach, zdefiniowania samego terminu doradztwo rolnicze. Stanowi to poważny, niestety nie jedyny mankament przywoływanego tu aktu prawnego.⁶

Wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego, stanowią część publicznego sek-

⁵ Centrum Doradztwa Rolniczego (CDR) z siedzibą w Brwinowie nie prowadzi takich działań, a jego własne zadania różne od przypisanych wojewódzkim ośrodkom doradztwa rolniczego (WODR) zostały zawarte w art. 4 ust. 1 przywoływanej tu ustawy.

⁶ Na przykład w art. 4 ust. 2 przedmiotowej ustawy zawierającym wykaz zadań dla wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego brak zdaniem autora najważniejszego zadania, jakim są działania doradcze. To właśnie prowadzenia działań doradczych było podstawą utworzenia w 1991 r. ośrodków doradztwa rolniczego (ODR) w miejsce istniejących dotąd w każdym z ówczesnych 49 województw wojewódzkich ośrodków postępu rolniczego (WOPR), których działalność koncentrowała się głównie na wdrażaniu i upowszechnieniu innowacji rolniczych. Autor przedmiotowej pracy, jako jeden z zespołu doradców wiceministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej dr Anny Potok, odpowiedzialnej za to zadanie, aktywnie uczestniczył w jego realizacji.

tora gospodarki⁷. Aktualny stan prawny WODR reguluje wspomniana ustawa *o jednostkach doradztwa rolniczego*. Pracownicy tych jednostek - zaangażowani bezpośrednio we wspieranie rozwoju rolników - tworzą z dniem 1 stycznia 2003 r. nową kategorię zawodową „doradców rolniczych”.

Według opisu grup i zawodów stanowiącym uzupełnienie załącznika „Klasyfikacja zawodów i specjalności”⁸ do rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 8 grudnia 2004 r. w *sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności dla potrzeb rynku pracy oraz zakresu jej stosowania*, doradca rolniczy, to „osoba, która świadczy usługi doradcze rolnikom oraz współpracuje z instytucjami i organizacjami sfery rolnictwa w zakresie rozwiązywania problemów zawodowych, społecznych i socjalno-bytowych rolników; udziela pomocy w rozwiązywaniu problemów dotyczących produkcji rolniczej, inspiruje i wspiera rozwój⁹ gospodarstw rolnych w warunkach gospodarki rynkowej”.

Opis ten, choć nie dość precyzyjny (np. nie wyjaśnia jaki charakter ma udzielana pomoc), to jednak w swym podstawowym przekazie jest zgodny z upowszechnianą od kilkunastu lat w publicznych rolniczych organizacjach doradczych następującą definicją. **Doradca rolniczy** to pracownik rolniczej jednostki doradczej, który realizuje zadania wynikające z funkcji doradztwa rolniczego. Przy czym funkcją tą jest współdziałanie doradcy z rolnikami - partnerami rolniczej jednostki doradczej, które pozwala im na:

- skuteczne zapobieganie niepowodzeniom w prowadzeniu gospodarstwa rolnego,
- nabywanie zdolności samodzielnego rozpoznawania i rozwiązywania swoich problemów [W. Kujawiński 1996, s. 31, 34].

Aktualnie w Polsce niektóre wyższe szkoły rolnicze prowadzą kształcenie¹⁰

⁷ Sektor ten zajmuje się dostarczaniem określonych wyrobów oraz usług dla państwa i obywateli a tworzą go wszystkie jednostki organizacyjne, w których własność Skarbu Państwa lub samorządu ma udział większy niż 50%.

⁸ W załączniku tym, w obrębie grupy średniej „Specjaliści nauk rolniczych i pokrewni” (kod 222) – grupa elementarna „Inżynierowie rolnictwa, leśnictwa i pokrewni” (kod 2221) – znajduje się zawód „doradca rolniczy” (kod 222101) [Dz. U. nr 265 poz. 2644 z dnia 16 grudnia 2004 r.]. Zawód doradca rolniczy został umieszczony po raz pierwszy w poprzedniej klasyfikacji zawodów i specjalności, z dnia 10 grudnia 2002 r. [Dz. U. z 2002 r. nr 222, poz. 1868].

⁹ W ujęciu współczesnej filozofii rozwój, to wszelki długotrwały proces kierunkowych zmian, w którym można wyróżnić prawidłowo po sobie następujące etapy przemian (fazy rozwojowe) danego obiektu (układu), wykazujące obiektywnie stwierdzalne różnicowanie się tego obiektu (układu) pod określonym względem [Wielka Encyklopedia Powszechna 1967, s. 148]. Zmiany rozwojowe mogą być oceniane pozytywnie terminem progres (postęp, rozwój progresywny) albo negatywnie - regres (rozwój regresywny). Natomiast zatrzymanie w rozwoju określa się terminem stagnacja (degresja).

¹⁰ Aktualnie czyni to tylko Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, w którym na Wydziale Rolnictwa i Kształtowania Środowiska występuje specjalizacja: doradztwo w agrobiznesie.

oraz dokształcanie¹¹ do zawodu doradca rolniczy. Ponadto kandydaci do tego zawodu, legitymujący się wyższym wykształceniem rolniczym (lub pokrewnym) oraz pracujący w WODR, mogą uzyskać podstawowe kompetencje zawodowe poprzez udział w organizowanym przez CDR w Brwinowie Oddział w Poznaniu 110 godzinnym kursie dokształcającym stacjonarno-internetowym „Metodyka i organizacja doradztwa rolniczego”.

Z kolei podstawą prawną funkcjonowania **samorządu rolniczego** w Polsce jest ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. *o izbach rolniczych*, która weszła w życie z dniem 5 kwietnia 1996 r. [Dz. U. z 1996 r. nr 1, poz. 3].

Zgodnie z art. 1 ust. 1 tej ustawy członkami samorządu rolniczego są „osoby fizyczne i prawne będące podatnikami podatku rolnego w rozumieniu przepisów o podatku rolnym, osoby fizyczne i prawne, będące podatnikami podatku dochodowego z działów specjalnych produkcji rolnej w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych i podatku dochodowym od osób prawnych, oraz członkowie rolniczych spółdzielni produkcyjnych posiadający w tych spółdzielniach wkłady gruntowe”.

Natomiast art. 3 reguluje, że jednostkami organizacyjnymi samorządu rolniczego są **izby rolnicze**, terenem działania izby jest obszar województwa, że izby działają na rzecz rolnictwa, wpływają na kształtowanie polityki rolnej i uczestniczą w jej realizacji oraz posiadają osobowość prawną.

Do zadań izb rolniczych, zgodnie z art. 5 ust. 1 ustawy *o izbach rolniczych*, należy między innymi:

- gromadzenie, przetwarzanie i przekazywanie informacji gospodarczych na potrzeby producentów rolnych oraz innych przedsiębiorców,
- doradztwo w zakresie działalności rolniczej, wiejskiego gospodarstwa domowego oraz uzyskiwania przez rolników dodatkowych dochodów,
- podnoszenie kwalifikacji osób zatrudnionych w rolnictwie.

Artykuł 9 ustawy *o izbach rolniczych* stanowi, że „organami izby są:

- 1) walne zgromadzenie,
- 2) Komisja rewizyjna,
- 3) zarząd,
- 4) rady powiatowe izby”.

Natomiast art. 22, że zarząd izby rolniczej realizuje swoje zadania przy pomocy biura. W większości województw łącznikiem pomiędzy rolnikami i członkami rad powiatowych, a biurem wojewódzkim i zarządem izby są utworzone biura powiatowe izb rolniczych. To właśnie zgodnie z art. 36 ust. 1 ustawy z dnia 7 marca 2007 r. *o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ...* pracownicy biur wojewódzkich i powiatowych mają formalne (ustawowe) uprawnienia do świadczenia usług pozwalających rolnikom dostosowywać ich gospodarstwa do wymogów instrumentu wzajemnej zgodności.

¹¹ To drugie - w formie dwuletnich studiów podyplomowych.

Trzecim i ostatnim z podmiotów uprawnionych ustawą z dnia 7 marca 2007 r. *o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich* do świadczenia usług związanych z instrumentem wzajemnej zgodności, jest „**podmiot który uzyskał akredytację** ministra właściwego do spraw rozwoju wsi” [Dz. U. z 2007 r. nr 64, poz. 427].¹²

Udzielanie akredytacji reguluje rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 maja 2008 r. *w sprawie akredytacji podmiotów świadczących usługi doradcze w ramach działania „Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013* [Dz. U. z 2008 r. nr 89, poz. 546].

Zgodnie z par. 2 ust. 1 tego rozporządzenia o udzielenie akredytacji może ubiegać się osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, która spełnia łącznie sześć warunków, a wśród nich następujące:

- co najmniej rok świadczy usługi doradcze rolnikom,
- zatrudnia osoby, które uzyskały uprawnienia do doradzania na podstawie przepisów w sprawie szkoleń dla podmiotów, których dotyczą działania objęte Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, oraz doradzania odnośnie do sporządzania dokumentacji niezbędnej do uzyskania pomocy finansowej¹³ lub - w przypadku osoby fizycznej - także jeżeli osoba ta uzyskała takie uprawnienia,
- posiada warunki lokalowe i techniczne, umożliwiające wykonywanie działalności w zakresie świadczenia usług doradczych rolnikom,
- nie wykonuje działalności gospodarczej w zakresie produkcji lub obrotu maszynami, urządzeniami, materiałami lub środkami przeznaczonymi dla rolnictwa.

Natomiast par. 5 tego rozporządzenia reguluje, że minister właściwy do spraw rozwoju wsi do analizy wniosków o udzielenie akredytacji oraz sporządzania opinii w sprawie jej udzielenia bądź odmowy powołuje zespół akredytacyjny. W jego skład wchodzi: dwóch przedstawicieli ministra właściwego do spraw rozwoju wsi, z których jeden zostaje wyznaczony na przewodniczącego zespołu oraz jeden przedstawiciel Centrum Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Brwinowie.

¹² Zgodnie z par. 6 ust. 1 tej ustawy minister właściwy do spraw rozwoju wsi udziela akredytacji na okres do dnia 31 grudnia 2015 r.

¹³ Przepisy te przyjęły formę rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dn. 7 maja 2008 r. *w sprawie szkoleń dla podmiotów, których dotyczą działania objęte Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, oraz doradzania odnośnie do sporządzania dokumentacji niezbędnej do uzyskania pomocy finansowej*. [Dz. U. z 2008 r. nr 89, poz. 545].

3. Formy aktywności pozwalające przysposabiać bądź wspierać rolników w wypełnianiu wymogów instrumentu wzajemnej zgodności

Przedmiotem rozważań w tej części artykułu są formy aktywności¹⁴ pozwalające przysposabiać bądź wspierać rolnika w wypełnianiu wymogów instrumentu wzajemnej zgodności, ale tylko takiego rolnika, który posiada odpowiedni potencjał rozwojowy. Składa się nań potencjał tkwiący w jego osobowości oraz posiadany potencjał materialny. Ten tkwiący w osobowości rolnika¹⁵ to przede wszystkim sprawność intelektualna oraz prezentowane przez niego postawy. Potencjał materialny to zdolność do rozwoju produkcji mierzona np. zdolnością kredytową.

Pozytywna ocena potencjału rozwojowego rolnika czyni z niego właściwego adresata usług pozwalających wspierać go w wypełnianiu wymogów instrumentu wzajemnej zgodności. Ocena negatywna może być czynnikiem inicjującym jego reorientację zawodową a we właściwych przypadkach korzystanie z socjalnej pomocy państwa.

Przedmiotowe formy aktywności wyrażają się w przysposabianiu takich „rozwojowych rolników” do samodzielnych działań zgodnych z wymogami instrumentu wzajemnej zgodności oraz wspieraniu rolników w tych działaniach.

Dla przysposobienia rolników do samodzielnych działań zgodnych z wymogami instrumentu wzajemnej zgodności doradcy rolniczy muszą podejmować działania doradcze i kształceniowe. Dla wspierania rolników w ich samodzielnych działaniach zgodnych z tymi wymogami – działania informacyjne i innowacyjne.

Działania doradcze wyrażają się we współdziałaniu doradcy rolniczego z jego rolniczym partnerem, zmiierzającym do rozwiązania problemów zawodowych partnera oraz pozwalającym przygotować go do podejmowania skutecznych działań zapobiegających niepowodzeniom w pracy a także nabycia zdolności sa-

¹⁴ Aktywność to podstawowa właściwość istot żywych, sposób ich istnienia [M. Tyszkowa 1990, s. 6]. Stanowi ona podstawowy warunek rozwoju człowieka. Aktywność ludzką mogą wzbudzać i ukierunkowywać zarówno racje zewnętrzne (zadania), jak i wewnętrzne (potrzeby). Przy czym zadania to działania o określonej treści, podejmowane i wykorzystywane w ściśle określonych warunkach [J. Guibert 1983, s. 149]. Natomiast potrzeba to stan napięcia wewnętrznego organizmu człowieka, inicjujący i ukierunkowujący własną aktywność na zdobywanie tego, co jest ważne dla jego normalnego funkcjonowania. Potrzeby wywierają decydujący wpływ na życie i działania jednostki.

¹⁵ Osobowość - termin psychologiczny różnie definiowany. Najczęściej określa się go jako:

- zbiór względnie stałych, charakterystycznych dla danej jednostki cech i właściwości, które wyznaczają jej zachowania i pozwalają odróżnić ją od innych,
- zespół warunków wewnętrznych wpływających na sposób, w jaki człowiek przystosowuje się do otoczenia,
- zespół psychologicznych mechanizmów (np. tożsamość, mentalność, potrzeby, postawy, inteligencja, uznawane wartości), które powodują, że człowiek jest zdolny do kierowania własnym życiem, a jego zachowania są zorganizowane i względnie stałe [R. Smolski i in. 1999].

modzielnego rozpoznawania i rozwiązywania swoich problemów. Działania te wynikają z upowszechnianego od kilkunastu lat w publicznych rolniczych organizacjach doradczych poglądu autora, że **doradztwo rolnicze** to swoisty rodzaj edukacji rolniczej, polegającej na automotywacyjnym i intencjonalnym współdziałaniu partnerskim rolnika z doradcą rolniczym, zmierzającym do rozwiązania problemów zawodowych rolnika znajdującego się, bądź mogącego się znaleźć, w określonej sytuacji problemowej oraz pozwalającym:

- przygotować rolnika do podejmowania skutecznych działań, zapobiegających niepowodzeniom w jego pracy we własnym gospodarstwie rolnym,
- nastawić i wdroyć rolnika do samodzielnego rozpoznawania i rozwiązywania swoich problemów zawodowych [W. Kujawiński 1996, s. 24].

Problem rolnika w obszarze dostosowania jego gospodarstwa do wymogów instrumentu wzajemnej zgodności można zidentyfikować poprzez odniesienie stanu posiadanego do wymaganego (tj. określonego przez ten instrument). Jeśli występuje różnica to oznacza, że istnieje problem, który można przedstawić jako pytanie: „co rolnik musi przedsięwziąć, aby zlikwidować przeszkody uniemożliwiające przejście jego gospodarstwa od stanu niespełniania wymogów instrumentu wzajemnej zgodności do stanu ich spełniania?”¹⁶ Problem ten staje się problemem doradczym w przypadku, gdy „rozwojowy rolnik” nie potrafi go samodzielnie rozwiązać.

W efekcie prowadzonych działań doradczych gospodarstwo niespełniające wymogów instrumentu cross-compliance powinno osiągnąć stan ich pełnego spełnienia, zaś rolnik - dysponować odpowiednim nastawieniem i wiedzą niezbędnymi co najmniej do tego, aby później mógł samodzielnie identyfikować oraz rozwiązywać identycznie określany problem a pojawiający się ponownie z uwagi na zmiany jakie zachodzą w gospodarstwie i jego otoczeniu.

Działania kształceniowe publicznych rolniczych organizacji doradczych to szereg zamierzonych, celowych i świadomych działań uprawnionych podmiotów (doradców rolniczych i specjalistów posiadających kwalifikacje pedagogiczne) wyrażających się w doskonaleniu i szkoleniu zawodowym rolników prowadzonym w celu stałego podwyższania ich kompetencji zawodowych [W. Kujawiński 2007, s. 5].

W efekcie właściwych działań kształceniowych „rozwojowi rolnicy” nie potrafiący samodzielnie analizować stanu dostosowania gospodarstwa do wymogów instrumentu wzajemnej zgodności oraz podejmować właściwych działań dostosowawczych, powinni takie umiejętności osiąść.

¹⁶ Według Anne Willema van den Bana i Wilhelma H. Wehlenda problem to powstałe w sytuacji problemowej pytanie o to, co należy przedsięwziąć, aby zlikwidować przeszkody uniemożliwiające przejście od niepożądanego stanu rzeczywistości „jest” do pożądanego stanu rzeczywistości „być powinno” [1984, s. 10-11].

Działania informacyjne publicznych rolniczych organizacji doradczych stanowi zespół czynności związanych z udostępnianiem informacji¹⁷ potrzebnych rolnikom przedsiębiorcom w ich pracy we własnym gospodarstwie rolnym i spełniających możliwie najwyższe parametry jakościowe. Udostępnianie to odbywa się albo z inicjatywy informowanego albo informującego oraz może być poprzedzone jedną lub kilkoma innymi wcześniejszymi fazami procesu informacyjnego, tj. fazą tworzenia, gromadzenia, przechowywania, przekazywania lub przetwarzania informacji [W. Kujawiński 2009, s. 39].

W efekcie właściwych działań informacyjnych rolnicy przedsiębiorcy powinni uzyskać informacje pochodzące ze źródeł zewnętrznych¹⁸, niezbędne im do samodzielnego przeprowadzenia prawidłowej analizy stanu dostosowania gospodarstwa do wymogów instrumentu wzajemnej zgodności lub podjęcia sprawnych działań dostosowawczych. Należy tu dodać, że udostępnianie informacji rolnikom przedsiębiorcom jest udogodnieniem a nie koniecznością w wypełnianiu przez nich wymogów instrumentu cross-compliance. Rolnicy ci bowiem dysponują wystarczającymi kompetencjami dla samodzielnego pozyskiwania potrzebnych im informacji.

Działania innowacyjne to szereg zamierzonych, celowych i świadomych działań podmiotów indywidualnych lub zbiorowych podejmowanych w celu uzyskania innowacji i lub ich dalszego wdrożenia i upowszechnienia. Publiczne rolnicze organizacje doradcze w zakresie realizacji zadań określonych ustawą o *państwowych jednostkach doradztwa rolniczego* podejmują zazwyczaj jedno z działań innowacyjnych - upowszechnianie innowacji rolniczych, czyli sterowany przez tą organizację przekaz innowacji od źródła ich powstania do miejsca pełnego zastosowania [W. Kujawiński 2008, s. 5-6].

W efekcie właściwych działań upowszechnieniowych rolnicy przedsiębiorcy powinni uzyskać informacje o innowacjach, niezbędnych dla „lepszego” (względem tradycyjnych rozwiązań) dostosowania ich gospodarstw do wymogów instrumentu cross-compliance a także wiedzę dla ich sprawnego wprowadzenia. Również w przypadku usług upowszechnieniowych ich świadczenie nie jest niezbędne dla wypełniania wymogów instrumentu wzajemnej zgodności, ponieważ rolnicy przedsiębiorcy dysponują niezbędnymi kompetencjami odnośnie samodzielnego pozyskiwania informacji o potrzebnych im innowacjach oraz nabywania wiedzy, pozwalającej sprawnie je wprowadzać i wykorzystywać we własnych gospodarstwach.

¹⁷ Informacja to znaczenie, jakie nadaje danym nadawca lub odbiorca. (Dane, to surowe liczby i fakty wyrażone w określonej postaci znakowej.) Informację tworzy się z danych w procesie transformacji i interpretacji, a także kategoryzacji i klasyfikacji.

¹⁸ Tj. zlokalizowanych poza granicami gospodarstwa rolnego.

Rolnikowi w obszarze wypełniania przez jego gospodarstwo wymogów instrumentu wzajemnej zgodności może być też oferowany zupełnie inny rodzaj działań. Wyrażają się one w komercyjnym sporządzaniu na rzecz rolnika dokumentu będącego oceną stanu dostosowania jego gospodarstwa do wymogów instrumentu cross-compliance, lub planem działań dostosowawczych.¹⁹ Przy czym aktywność rolnika w zakresie sporządzania obu tych dokumentów ogranicza się do zapewnienia usługodawcy dostępu do potrzebnych wewnętrznych źródeł informacji (tj. występujących w obrębie gospodarstwa). Oczywiście taki rodzaj działań nie wpływa na rozwój osobowości rolnika i jeśli nie dysponował on kompetencjami niezbędnymi do samodzielnego sporządzenia przedmiotowych dokumentów, to po ich otrzymaniu nadal tych kompetencji nie będzie posiadał.

W zakończeniu powyższych rozważań należy dodać, że obszar problemów na jakim doradcom rolniczym WODR przychodzi działać podczas świadczenia usług na rzecz dostosowywania gospodarstw rolnych do wymogów instrumentu wzajemnej zgodności wydaje się już wcześniej być przez nich dostatecznie poznany. Problemy te bowiem były i są przedmiotem ich aktywności zawodowej w ramach ustawowych działań niekomercyjnych.²⁰ Zdaniem autora jedyną innowacją związaną z świadczeniem tych usług jest możliwość komercjalizacji aktywności doradców, jaką daje - art. 36 ust. 1 ustawy *o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ...*.²¹

4. Zagrożenia w sprawnym świadczeniu usług związanych z instrumentem wzajemnej zgodności

Zdaniem autora wszystkie zagrożenia na polu sprawnego świadczenia usług w zakresie dostosowywania gospodarstw rolnych do wymogów instrumentu wzajemnej zgodności można podzielić na 2 grupy:

¹⁹ Świadczenie takich komercyjnych usług przez wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego umożliwia następująca nowela do ustawy o jednostkach doradztwa rolniczego: „W ramach doradztwa rolniczego jednostki doradztwa rolniczego mogą odpłatnie wykonywać usługi, w szczególności w zakresie:, 6) objętym pomocą finansową przyznawaną na podstawie przepisów o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, w tym usługi w zakresie, o którym mowa w art. 24 ust. 1 rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) ...” [Dz. U. z 2004 r. nr 251, poz. 2507 z późniejszymi zmianami].

²⁰ Słuszne też zauważają autorzy publikacji „Minimalne wymagania wzajemnej zgodności (cross-compliance) dla gospodarstw rolnych. Przewodnik dla doradców”, że wymogi minimalne dotyczące zarządzania gospodarstwem nie są nowymi przepisami stworzonymi dla celów reformy WPR, lecz są to przepisy, których stosowanie jest obecnie obowiązkowe dla wszystkich gospodarstw. Nowym elementem jest powiązanie przyznawania płatności bezpośrednich z przestrzeganiem tych przepisów [Z. Krzyżanowska i inni (red.) 2007, s. 7].

²¹ Osobną kwestią jest realizacja tych usług przez pozostałe uprawnione podmioty, tj. pracowników izb rolniczych i tych organizacji, które uzyskały akredytację Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

- zagrożenia wynikające z braku posiadania wystarczających kompetencji przez niektórych potencjalnych usługodawców,
- zagrożenia związane z komercjalizacją przedmiotowych usług dofinansowywanych uprawnionym rolnikom²² w ramach działania „Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów” ujętego w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 i oznaczonego kodem 114, w szczególności zaś z:
 - możliwością wystąpienia małego popytu na te usługi,
 - brakiem zróżnicowania opłat za te usługi z uwagi na wielkość gospodarstwa i skalę produkcji,
 - możliwością przedkładania dobra podmiotu uprawnionego nad dobrem rolnika.

Przed przystąpieniem do analizy możliwych zagrożeń związanych z brakiem posiadania wystarczających kompetencji przez niektórych potencjalnych dawców usług w zakresie dostosowywania gospodarstw rolnych do wymogów instrumentu wzajemnej zgodności wydaje się koniecznym przybliżenie użytego uprzednio terminu **kompetencja**. Według autora jest to zdolność wykorzystania przez człowieka własnych wiadomości, umiejętności, systemu wartości oraz cech osobowości, aby osiągać cele, wyniki i standardy oczekiwane w związku z zajmowaniem przez siebie określonego stanowiska pracy.

A zatem przez kompetencje doradcy rolniczego należy rozumieć zdolność wykorzystania własnej wiedzy, systemu wartości oraz cech osobowości, aby osiągać cele, wyniki i standardy oczekiwane w związku z zajmowaniem właściwego stanowiska w publicznej rolniczej organizacji doradczej.

Na kompetencje doradcy rolniczego umożliwiające mu sprawną realizację jego zadań doradczych, w tym związanych z świadczeniem usług w zakresie dostosowywania gospodarstw rolnych do wymogów instrumentu wzajemnej zgodności, składają się:

- kompetencje poznawcze, czyli prezentowane wiadomości i umiejętności doradcy (pozwalające mu być postrzeganym przez rolnika jako potencjalny, wzorowy przedsiębiorca rolny); przede wszystkim w zakresie samodzielnego identyfikowania oraz rozwiązywania problemów rolniczych, samodzielnego gromadzenia i przetwarzania informacji potrzebnych przy podejmowaniu decyzji dotyczących prowadzenia gospodarstwa rolnego, własnego samokształcenia,
- kompetencje metodyczne doradcy w zakresie dostrzegania i trafnego odczytania potrzeb doradczych rolnika, wyznaczania odpowiednich zadań edukacyjnych i ich stosownej realizacji (w tym stosowania form edukacyjnych pracy

²² Zgodnie z Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 beneficjentami tej pomocy mogą być rolnicy, którzy na terenie Rzeczypospolitej Polskiej posiadają gospodarstwo rolne i w roku poprzedzającym rozpoczęcie wykonywania usługi uzyskali płatności bezpośrednie.

- rolników pod kierunkiem doradcy oraz współdziałania doradcy z rolnikami i rolników ze sobą), a także posługiwania się metodami nauczania, wychowania i metodami dwustronnego wspierania edukacyjnego, itp.,
- kompetencje komunikacyjne doradcy w zakresie nawiązania rozmowy i skutecznego komunikowania się, kształtowania odpowiedniego klimatu do współdziałania z pojedynczym rolnikiem czy grupą rolników,
 - kompetencje organizatorskie doradcy w zakresie sprawnego przygotowywania, realizowania, kontrolowania i oceniania wszelkich działań doradczych, zorientowanych zarówno na pojedynczego rolnika, jak i grupę rolników [W. Kujawiński 2002a, s. 35-36].

Przedstawione kompetencje stanowią jeden z podstawowych warunków pozwalających doradcy rolniczemu sprawnie realizować jego zadania związane z świadczeniem usług w zakresie dostosowywania gospodarstw rolnych do wymogów instrumentu wzajemnej zgodności w ramach jego aktywności doradczej, kształceniowej, informacyjnej i upowszechnieniowej. Oczywiście kompetencji tych nie nabywa się raz na zawsze i muszą być one ustawicznie dostosowywane do wymogów stale zmieniającej się rzeczywistości.

Należy tu też dodać, że przydatność doradcy rolniczego (Pn) jest funkcją (f) jego kompetencji (K), motywacji (M) i cech osobowości (Co)²³

$$Pn = f(K, M, Co)$$

A zatem sprawny doradca, to doradca kompetentny, posiadający odpowiednie cechy osobowości oraz właściwą motywację do pracy [W. Kujawiński 2004, s. 184-185].

Dobrą propozycją w zakresie doskonalenia kompetencji poznawczych doradcy rolniczego w przedmiocie wykonywania tych usług jest organizowany i prowadzony przez CDR w Brwinowie kurs „Minimalne wymagania wzajemnej zgodności (Cross-compliance)”. Program tego 32 godzinnego kursu doskonalenia zawodowego został zatwierdzony przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi zgodnie z rozporządzeniem w sprawie szkoleń dla podmiotów, których dotyczą działania objęte Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich ... [Dz. U. z 2008 r. nr 89, poz. 545].

Odpowiednio do przywołanego tu rozporządzenia ten sam kurs kierowany jest też do - posiadających wykształcenie wyższe w zakresie ochrony środowi-

²³ Cechy osobowości to względnie stałe właściwości charakteryzujące daną osobę i różniące ją od innych pod względem zachowania oraz przebiegu procesów psychicznych (np. odporność, wrażliwość, odwaga, mechanizmy kontroli, temperament) [W. Kujawiński, 2002b s. 18]. Natomiast motywacja jest to „ogół procesów w systemie nerwowym człowieka, które:

- przejawiają się tendencją lub przeciwtendencją do ukierunkowanej aktywności,
- wywołują i pobudzają tę aktywność, tłumiąc inne tendencje,
- sygnalizują satysfakcją (lub jej brakiem) stopień zaspokojenia potrzeb lub realizacji zadań” [T. Kocowski, 1996, s. 384].

ska, ogrodnictwa, rolnictwa, techniki rolniczej i leśnej, weterynarii, zootechniki lub kierunków pokrewnych - pracowników izb rolniczych oraz osób działającymi w ramach jednostek akredytowanych. Wszyscy oni zwykle nie są czynnymi zawodowo doradcami rolniczymi, co oznacza, że ich kompetencje tylko w niewielkim stopniu pokrywają się z wymaganymi od tej kategorii zawodowej. Zwłaszcza w obszarze kompetencji metodycznych i organizatorskich.

Osoby, które odbyły przedmiotowy kurs oraz „złożyły przed dyrektorem Centrum z wynikiem pozytywnym egzamin pisemny w formie testu, sprawdzający wiedzę i umiejętności²⁴ z zakresu zagadnień objętych szkoleniem²⁵” zostają wpisane na tzw. „listę doradców rolniczych” [Dz. U. z 2008 r. nr 89, poz. 545].

Określanie części tych osób terminem doradca rolniczy jest poważnym nadużyciem w stosunku do rozporządzenia *w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności ...* a także wobec osób legitymujących się ukończeniem studiów wyższych z zakresu doradztwa rolniczego, czy wspomnianego już wcześniej 110 godzinnego kursu dokształcającego do tego zawodu²⁶.

Oto bowiem na mocy rozporządzenia *w sprawie szkoleń dla podmiotów, których dotyczą działania objęte Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich ...* doradca rolniczym może zostać osoba posiadająca wyższe wykształcenie rolnicze lub pokrewne oraz zaliczony 32 godzinny kurs, w którego programie zagadnieniom metodycznym poświęca się 1 godzinę dydaktyczną²⁷, zaś związanym z organizacją pracy - żadnej. Dodatkowo zaś w testach, będących formą egzaminu sprawdzającego „wiedzę i umiejętności z zakresu zagadnień objętych szkoleniem” nie ma żadnego pytania dotyczącego metodyki pracy doradcy rolniczego.

Na koniec należy dodać, że wymóg określony w art. 2 rozporządzenia *w sprawie akredytacji podmiotów świadczących usługi doradcze ...*, który stanowi, że podmiot ubiegający się o taką akredytację musi „co najmniej rok świadczyć usługi doradcze²⁸” nie jest stosowany w przypadku osób ubiegających się o wpis na tzw. „listę doradców rolniczych”. Ponadto stosowany w tym rozporządzeniu termin „usługi doradcze” nie został zdefiniowany [Dz. U. z 2008 r. nr 89, poz. 546].

Jak już wspomniano wcześniej drugą grupę zagrożeń stanowią te związane z komercjalizacją przedmiotowych usług dofinansowanych uprawnionym rolnikom w ramach działania oznaczonego kodem 114. Zakres i zasady dla tego działania zostały doprecyzowane rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi

²⁴ Test jako narzędzie oceny stopnia realizacji założonych celów kształcenia stosuje się tylko do ustalania poziomu przyswojenia podanych wiadomości.

²⁵ Poprawnie - doskonaleniem zawodowym.

²⁶ Kurs stacjonarno-internetowy „Metodyka i organizacja doradztwa rolniczego”.

²⁷ Tematem wykładu jest „Współpraca doradcy z rolnikami w dostosowywaniu gospodarstwa do wymogów wzajemnej zgodności”.

²⁸ W rozporządzeniu tym termin „usługi doradcze” nie został zdefiniowany i dlatego też może być niejednoznacznie interpretowany.

z dn. 17 kwietnia 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów” PROW 2007-2013 [Dz. U. z 2008 r. nr 78, poz. 470]. Stawki opłat za te usługi²⁹ zgodne z załącznikiem nr 1 do przedmiotowego rozporządzenia zamieszczono w tabeli 1.

Wysokość dofinansowania do przedmiotowych usług wynosi 80% udokumentowanych kosztów poniesionych na daną usługę (bez podatku Vat). Jednak suma płatności otrzymywanych w ramach działania w okresie objętym Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 nie może przekroczyć, równowartości 1 500 euro.

Tabela 1.

Stawki opłat za usługi uprawnionych podmiotów związane z dostosowaniem gospodarstwa do wymogów instrumentu wzajemnej zgodności

Lp.	Obszary	Stawki opłat (w zł) za:			
		ocenę w zakresie spełniania wymogów instrumentu wzajemnej zgodności gospodarstwa z:		opracowanie planu dostosowania do wymogów instrumentu wzajemnej zgodności gospodarstwa z:	
		produkcją zwierzęcą albo roślinną i zwierzęcą	produkcją roślinną	produkcją zwierzęcą albo roślinną i zwierzęcą	produkcją roślinną
1	Ochrona środowiska w przypadku:	2 200	1 200		
	– gospodarstwa położonego na obszarach Natura 2000			700	500
	– gospodarstwa położonego poza obszarami Natura 2000			400	250
2	Zdrowie publiczne ludzi, zdrowie zwierząt oraz zdrowotność roślin, a także identyfikacja i rejestracja zwierząt			2 000	1 200
3	Dobrostan zwierząt			800	–
4	Dobra kultura rolna zgodna z wymogami ochrony środowiska			300	300

Źródło: Według Dz. U. nr 78, poz. 470 z dnia 7 maja 2008 r., zał. 1.

Niewątpliwie jednym z ważniejszych zagrożeń związanych z realizacją usług na rzecz dostosowania gospodarstw do wymogów instrumentu wzajemnej zgodności w ramach działania oznaczonego kodem 114 może być wystąpienie małego popytu na te usługi.

Po pierwsze, jeśli rolnik na mocy ustawy o jednostkach doradztwa rolniczego, dla oceny stanu dostosowania jego gospodarstwa do wymogów instrumentu

²⁹ Niezdefiniowany we właściwych aktach prawnych termin „usługi doradcze” przy ich ewentualnej nowelizacji proponuje się zastąpić stosowniejszym: „usługi związane z dostosowaniem gospodarstwa do wymogów instrumentu wzajemnej zgodności”.

wzajemnej zgodności oraz ewentualnego podjęcia działań dostosowawczych, ma możliwość nieodpłatnego korzystania z usług wymienionych w art. 4 ust. 2 tej ustawy, to wydaje się nieracjonalnym aby dla osiągnięcia tego samego celu chciał korzystać z usług odpłatnych WODR, zgodnie z art. 4 ust. 4 pkt. 6, czy też świadczonych przez pozostałe uprawnione podmioty.

Po drugie, ocena stanu dostosowania do wymogów instrumentu wzajemnej zgodności nie może być aktem jednorazowym ale powtarzalnym, ponieważ pomimo podjęcia skutecznych działań dostosowawczych, każda zmiana w gospodarstwie czy jego otoczeniu może wywołać kolejny stan niedostosowania. Rolnik przedsiębiorca, tj. posiadający potencjał rozwojowy i sprawnie z niego korzystający, prawdopodobnie nie będzie chciał nabywać przedmiotowej usługi. Głównie dlatego, że jednorazowa ocena ma dla niego małą wartość a kolejne - do czego jest zdolny - i tak musi sam należycie wykonywać. Niektórzy rolnicy przedsiębiorcy mogą też domagać się od WODR bezpłatnego świadczenia usług związanych z oceną albo, jeśli wynika to z rachunku ekonomicznego, kupować je na zasadach pełnej komercji. Z kolei rolnik posiadający potencjał rozwojowy, ale nie mający odpowiedniego nastawienia lub wiedzy niezbędnych dla samodzielnego, ustawicznego analizowania stanu dostosowania swego gospodarstwa do wymogów instrumentu wzajemnej zgodności może po zakupie takiej usługi i po negatywnym wyniku kontroli stanu dostosowania³⁰ czuć się oszukany.

Po trzecie, analogicznie jak w przypadku oceny, również sporządzony plan dostosowania do wymogów instrumentu wzajemnej zgodności wymaga stałej aktualizacji, z powodu zmian jakie ustawicznie zachodzą w gospodarstwie i jego otoczeniu. Jeśli plan ten nie będzie na bieżąco aktualizowany, to pomimo jego „najlepszej” realizacji rolnik może doświadczyć wielu niepowodzeń, w tym utraty części czy nawet całej dopłaty obszarowej.

Po czwarte rolnicy nie posiadający potencjału rozwojowego, jak to już wcześniej stwierdzono, nie powinni być odbiorcami komercyjnych usług związanych z dostosowaniem ich gospodarstw do wymogów instrumentu wzajemnej zgodności ale takich, które młodszym z nich pozwolą na reorientację zawodową zaś starszym na korzystanie z socjalnej pomocy państwa.

Drugim ważnym rodzajem zagrożeń dla sprawnego świadczenia usług komercyjnych dofinansowanych uprawnionym rolnikom w ramach działania oznaczonego kodem 114 jest brak zróżnicowania opłat za te usługi z uwagi na wielkość gospodarstwa i skalę produkcji. Skutkować to może tym, że z uwagi na dużą pracochłonność przy sporządzaniu analizy stanu i planu dostosowawczego w dużych gospodarstwach lub o wielkiej skali produkcji podmioty, które uzyskały akredy-

³⁰ Kontrola taka dokonywana jest przez Kontrolerów Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

tację będą pomijać te gospodarstwa a koncentrować swą uwagę na pozostałych. Natomiast WODR-y na mocy ustawy *o jednostkach doradztwa rolniczego* zobowiązane są świadczyć przedmiotowe usługi uprawnionym rolnikom niezależnie od wielkości i skali produkcji ich gospodarstw. Oznacza to, że w niektórych przypadkach ich usługi mogą okazać się nie dochodowe.

Trzecim ważnym rodzajem zagrożeń dla sprawnego świadczenia usług komercyjnych, dofinansowywanych uprawnionym rolnikom w ramach działania oznaczonego kodem 114, jest możliwość przedkładania dobra podmiotu uprawnionego nad dobrem rolnika.

Zgodnie z upowszechnianą od kilkunastu lat metodyką doradztwa rolniczego publiczne rolnicze organizacje doradcze zobowiązane są do przestrzegania szeregu określonych zasad, z których pierwsza brzmi następująco: rolnicza jednostka doradcza jest zobowiązana przede wszystkim do działania na korzyść rolników, przy przestrzeganiu prawa i norm życia społecznego³¹ [W. Kujawiński 1996, s. 31].

Wydaje się, że pełne przestrzeganie przytoczonej zasady może pozostawać w konflikcie z podstawowym celem firmy komercyjnej, jakim jest osiągnięcie maksymalnego dochodu. Cel ten może być powodem oferowania przez podmioty akredytowane, takich usług dostosowawczych, które rolnika klienta wiążą z nimi na dłuższy okres.

Na przykład usługowe podanie jakiegokolwiek informacji rolnikowi nie potrafiącemu jej przetworzyć i wykorzystać dla podjęcia dobrej decyzji oraz jej sprawnej realizacji, będzie wymagało od niego złożenia zapotrzebowania na kolejne usługi, które taką decyzję i jej realizację umożliwią. Usługi te mogą obejmować: dokonanie za rolnika (na podstawie tej i innych niezbędnych informacji) ustalenia możliwych wariantów decyzyjnych, wskazanie mu najlepszego wariantu, opracowanie i przekazanie rolnikowi instrukcji pozwalającej wybrać przez niego wariant sprawnie wdrożyć w gospodarstwie. Oczywiście po przekroczeniu wyznaczonego w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 limitu dofinansowania dla działania oznaczonego kodem 114 wynoszącego 1 500 euro, wszystkie te dodatkowe usługi będą świadczone temu i innym rolnikom na zasadach pełnej komercji.³²

Rolnikowi w zakresie dostosowania jego gospodarstwa do wymogów instrumentu cross-compliance będzie jednak - co jest zgodne z rozporządzeniem z dn.

³¹ Zasady doradztwa rolniczego wyznaczają podstawowe, koncepcyjne i funkcjonalne postępowanie publicznej rolniczej organizacji doradczej oraz współdziałających z nią rolników podczas realizacji jego zadań.

³² Cyt.: „Pomoc będzie wynosić 80% kosztu kwalifikowanego przypadającego na usługę doradczą, jednak nie więcej niż równowartość 1 500 euro/gospodarstwo w całym okresie programowania. W ramach powyższego limitu finansowego, beneficjent będzie mógł korzystać z pomocy doradczej w ramach katalogu usług wielokrotnie.” [Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, lipiec 2007].

17 kwietnia 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów” PROW 2007-2013 – oferowana tylko taka usługa, która wyrażać się będzie w komercyjnym sporządzeniu na rzecz rolnika dokumentu stanowiącego ocenę stanu dostosowania jego gospodarstwa do wymogów instrumentu cross-compliance, lub plan działań dostosowawczych. Przypadek tego rodzaju został szczegółowo opisany w drugiej części przedmiotowego artykułu.

5. Propozycje usprawnień

Z wielu możliwych usprawnień, w przedmiocie świadczenia usług przez uprawnione podmioty a pozwalających sprawnie dostosowywać gospodarstwa rolne do wymogów instrumentu wzajemnej zgodności, najważniejszymi wydają się następujące:

- Wprowadzenie we wszystkich aktach prawnych dotyczących przedmiotowej kwestii definicji tych terminów, które są niejednoznaczne i przez niejednakowe ich rozumienie mogą być powodem niezgodnych z oczekiwaniem prawodawcy działań;
- Używanie w stosownych aktach prawnych terminu „doradca rolniczy” wyłącznie w rozumieniu zawartym w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 10 grudnia 2002 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności dla potrzeb rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, natomiast terminu „doradztwo rolnicze” – w rozumieniu przyjętym przez naukę.³³ Oznacza to między innymi, zastąpienie nazwy „Lista doradców rolniczych” odpowiedniejszą „Lista uprawnionych do udzielania pomocy w zakresie cross-compliance”;³⁴
- Uruchomienie doskonalenia zawodowego z zakresu metodyki i organizacji pracy doradcy rolniczego dla osób już uprawnionych do świadczenia usług komercyjnych (czyli wpisanych na tzw. Listę doradców rolniczych) oraz ubiegających się o takie uprawnienia a nie będących czynnymi zawodowo doradcami rolniczymi. Doskonalenie to może przyjąć formę kursową i być realizowane na podstawie programu opracowanego przez specjalistę ds. metodyki i organizacji pracy doradczej z Centrum Doradztwa Rolniczego a zatwierdzonego przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi;

³³ Przedstawiciele nauki jaką jest doradztwo rolnicze najogólniej jej praktykę definiują jako usługi kierowane wyłącznie do rolników, które pozwalają dokonać w osobowościach rolników požądane przez nich zmiany rozwojowe [W. Kujawiński 2009]

³⁴ Nie wszystkie osoby z tej listy są doradcami w myśl załącznika do rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 8 grudnia 2004 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności dla potrzeb rynku pracy oraz zakresu jej stosowania. Natomiast wszystkie, są osobami uprawnionymi przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi do udzielania pomocy rolnikom związanej z dostosowaniem ich gospodarstw do wymogów instrumentu cross-compliance.

- Gruntowne znowelizowanie rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 kwietnia 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów” PROW 2007-2013. Nowelizacja ta powinna usunąć zagrożenia związane z komercjalizacją przedmiotowych usług, z których najważniejsze zostały przedstawione w poprzedniej części artykułu.³⁵

6. Podsumowanie

Praca doradcza jest tą szczególną aktywnością, która pozwala osiągnąć stan pełnego przysposobienia do samodzielnego rozwoju osób jej poddanych. W obszarze rolnictwa doradztwo ma pozwolić na przekształcenie rolników posiadających odpowiedni potencjał rozwojowy w przedsiębiorców rolnych, tj. rolników potrafiących sprawnie korzystać z tego potencjału do osiągania poprzez aktywność gospodarczą własnych celów życiowych. Cele te wyznaczają posiadany przez każdą jednostkę ludzką system wartości i pożądany stan jakości życia. Usługi uprawnionych podmiotów w zakresie dostosowywania gospodarstw rolnych do wymogów instrumentu wzajemnej zgodności muszą wyzwalać niewłaściwie wykorzystywany potencjał rozwojowy tkwiący w osobowościach rolników i rozwijać go. Jeśli natomiast - z uwagi na przyjęte złe założenia lub ich złą wykładnię, jakiej można doszukać się w niektórych aktach prawnych z omawianego obszaru - przedmiotowe usługi nie tylko, że nie przyspieszą pożądanego procesu przekształcania rolników w przedsiębiorców rolnych ale wśród niektórych z nich będą kreować postawy roszczeniowe³⁶, to należy te akty niezwłocznie poprawić.

LITERATURA

1. Ban A.W. van den, Wehland W.H. 1984: Einführung in die Beratung. P. Parey, Hamburg - Berlin.
2. Cymerman R. 2005: Informacje geodezyjne w przestrzennym zagospodarowaniu gminy. UW-M, Olsztyn.
3. Guibert J. 1983: Zarys pedagogiki medycznej. PZWL, Warszawa.

³⁵ Na przykład stawki opłat za usługi uprawnionych podmiotów związane z dostosowaniem gospodarstwa do wymogów instrumentu wzajemnej zgodności należy powiązać i zróżnicować zależnie od proponowanej formy aktywności pozwalającej przysposabiać rolnika posiadającego odpowiedni potencjał rozwojowy do samodzielnego wypełniania tych wymogów (poprzez działania doradcze i kształceniowe) bądź wspierać go w ich wypełnianiu (poprzez działania informacyjne i upowszechnieniowe). Z uwagi na ponoszone koszty związane ze świadczeniem tych usług - informacyjna powinna być najtańsza zaś doradcza najdroższa.

³⁶ Rolnicy o takich postawach mogą domagać się uruchomienia kolejnych, coraz bardziej obciążających skarb państwa działań pomocowych na rzecz dostosowywania ich gospodarstw do wymogów instrumentu cross-compliance.

4. Kocowski T. 1996: Motywacja [w:]. Encyklopedia pedagogiczna (pod red. W. Pomykało). Fundacja Innowacja, Warszawa.
5. Krzyżanowska Z., Skórnicki H., Matyszak E., Lesisz J., Bielewski M. (red. zbiorowy) 2007. Minimalne wymagania wzajemnej zgodności (cross-compliance) dla gospodarstw rolnych. Przewodnik dla doradców. CDR Oddział w Radomiu, Radom.
6. Kujawiński W. 1996: Doradztwo rolnicze w zarysie. CDiEwR w Poznaniu, Poznań.
7. Kujawiński W. 2002 (a): Metodyka i organizacja doradztwa rolniczego. KCDRRiOW, Poznań.
8. Kujawiński W. 2002 (b): Słownik metodyczny doradcy rolniczego. KCDRRiOW, Poznań.
9. W. Kujawiński 2004: Sylwetka doradcy rolniczego. [w:] Kwalifikacje zawodowe na współczesnym rynku pracy (pod red. S.M. Kwiatkowskiego). Instytut badań edukacyjnych, Warszawa.
10. Kujawiński W. 2007: Przewodnik metodyczny dla doradców rolniczych. Kształcenie i uczenie się dorosłych. CDR Oddział w Poznaniu, Poznań.
11. Kujawiński W. 2008: Podstawy teoretyczne działalności informacyjnej publicznych rolniczych organizacji doradczych. CDR Oddział w Poznaniu, Poznań.
12. Kujawiński W.: Metodyka doradztwa rolniczego (maszynopis). Poznań 2009.
13. Rogers E.M.: Diffusion of Innovations. Free Press, New York 2003.
14. Tyszkowa M.: Aktywność i działalność dzieci i młodzieży. WSiP, Warszawa 1990.
15. Smolki R., Smolki M., Stadtmuller E. H. 1999: Słownik encyklopedyczny: edukacja obywatelska. „Europa”, Wrocław.
16. Wielka Encyklopedia Powszechna 1967. PWN, Warszawa.

ROZPORZĄDZENIA I USTAWY

1. Klasyfikacja zawodów i specjalności” – Załącznik do rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dn. 10 grudnia 2002 r. Dziennik Ustaw nr 222, poz. 1868 z dn. 20.12. 2002 r.
2. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013). Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa lipiec 2007 r.
3. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 10 grudnia 2002 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności dla potrzeb rynku pracy oraz zakresu jej stosowania. Dziennik Ustaw nr 222, poz. 1868 z dnia 20 grudnia 2002 r.
4. Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 8 grudnia 2004 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności dla potrzeb rynku pracy oraz zakresu jej stosowania. Dziennik Ustaw nr 265, poz. 2644 z dnia 16 grudnia 2004 r.
5. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 kwietnia 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Dziennik Ustaw nr 78, poz. 470 z dnia 7 maja 2008 r.
6. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 maja 2008 r. w sprawie szkoleń dla podmiotów, których dotyczą działania objęte Programem Rozwoju Ob-

- szarów Wiejskich na lata 2007-2013, oraz doradzania odnośnie do sporządzania dokumentacji niezbędnej do uzyskania pomocy finansowej. Dziennik Ustaw nr 89, poz. 545 z dnia 23 maja 2008 r.
7. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 maja 2008 r. w sprawie akredytacji podmiotów świadczących usługi doradcze w ramach działania „Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Dziennik Ustaw nr 89, poz. 546 z dnia 23 maja 2008 r.
 8. Rozporządzenie Rady (WE) nr 73/2009 z dnia 19 stycznia 2009 r. ustanawiające wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego dla rolników w ramach wspólnej polityki rolnej i ustanawiające określone systemy wsparcia dla rolników, zmieniające rozporządzenia (WE) nr 1290/2005, (WE) nr 247/2006, (WE) nr 378/2007 oraz uchylające rozporządzenie (WE) nr 1782/2003. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L 30/16 z dnia 31.01.2009 r.
 9. Ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. o izbach rolniczych. Dziennik Ustaw nr 1, poz. 3 z dnia 4 stycznia 1996 r.
 10. Ustawa z dnia 22 października 2004 roku o jednostkach doradztwa rolniczego. Dziennik Ustaw nr 251, poz. 2507 z dnia 25 listopada 2004 r.
 11. Ustawa z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Dziennik Ustaw nr 64, poz. 427 z dnia 11 kwietnia 2007 r.

WENANCJUSZ KUJAWIŃSKI

USŁUGI W ZAKRESIE DOSTOSOWYWANIA GOSPODARSTW ROLNYCH DO WYMOGÓW INSTRUMENTU WZAJEMNEJ ZGODNOŚCI

Słowa kluczowe: *wzajemna zgodność, cross-compliance, doradca rolniczy, działania doradcze, działania kształceniowe, działania informacyjne, działania innowacyjne.*

STRESZCZENIE

Artykuł „Usługi w zakresie dostosowywania gospodarstw rolnych do wymogów instrumentu wzajemnej zgodności” podnosi istotne z punktu widzenia autora kwestie związane z wypełnianiem zobowiązań Polski wobec rolników w przedmiocie świadczenia poprzez uprawnione organizacje usług pozwalających rolnikom dostosowywać swe gospodarstwa do wymogów instrumentu wzajemnej zgodności. Autor uważa, że usługi uprawnionych podmiotów w zakresie dostosowywania gospodarstw rolnych do wymogów instrumentu wzajemnej zgodności muszą wyzwalać niewłaściwie wykorzystywany potencjał rozwojowy tkwiący w osobowościach rolników i rozwijać go. Jeśli natomiast - z uwagi na przyjęte złe założenia i/lub ich złą wykładnię, jakiej można doszukać się w niektórych aktach

prawnych z omawianego obszaru - przedmiotowe usługi nie tylko, że nie przyspieszą pożądanego procesu przekształcania rolników w przedsiębiorców rolnych ale wśród niektórych z nich będą kreować postawy roszczeniowe, to należy te akty niezwłocznie poprawić.

WENANCJUSZ KUJAWIŃSKI

SERVICES WITHIN THE RANGE OF FARMS ADJUSTMENT TO REQUIREMENTS OF
CROSS-COMPLIANCE

Key words: *cross-compliance, agricultural adviser, advisory activities, education activities, inquiry activities*

THE SUMMARY

The article raises essential from the author point of view connected matters with the pursuance of liabilities of Poland to farmers in the object of the prestation across entitled organizations of services permissive to farmers to adapt its own farms to requirements of cross-compliance. The author attends that services of entitled subjects within the range adapting of holdings to requirements of the cross-compliance must liberate the wrongly using development potential staying in individualities of farmers and develop him. If instead - in consideration of accepted bad foundations and/or their bad interpretation, which one can succeed in finding in some legal acts from the talked over area - objective services not only that they will not accelerate the desirable process of the transformation of farmers into farming businessmen but among some from them will create claim attitudes, then one ought these acts immediately to improve.